

ДО IV
МІЖНАРОДНОГО
КОНГРЕСУ
УКРАЇНІСТІВ
У ОДЕСІ

Олександр Петровський

МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНІСТІВ
(1989—1999)

Цього року україністи світу відзначають десятиліття Міжнародної асоціації україністів — організації науковців і діячів культури, яка поставила своєю метою сприяти україністичним студіям у різних країнах світу, обміні інформацією щодо джерельної бази і наукових досліджень, їх координації, науковій підготовці дослідників різних галузей української науки і культури у їх зв'язках з інтелектуальними, мистецькими здобутками інших народів, поширенню знань про українську науку й культуру у світі.

Міжнародна асоціація україністів (МАУ) заснована 1989 року на Установчій конференції в Геркуланумі поблизу Неаполя (Італія), вже наступного, 1990 року, на своєму першому Міжнародному конгресі в Києві постала як авторитетна інституція світових українознавчих сил. На Конгресі були репрезентовані українознавці з усіх континентів світу. Заснована за ініціативою вчених різних країн, які працюють в галузі гуманітарних і суспільних наук, асоціація засвідчила свій потужний інтелектуальний потенціал і свій демократизм: вона складається з рівноправних національних осередків, у своїй науковій діяльності спирається на здобутки Національної академії наук України та інших наукових україністичних центрів світу. Президентом МАУ на Установчій конференції було обрано академіка НАН України Віталія Русанівського.

Перший Конгрес Міжнародної асоціації україністів став визначною подією в історії нашої культури, у десяти секціях, круглих столах було виголошено понад 300 наукових доповідей та повідомлень. Конгрес намітив шляхи подальшого розвитку різних галузей українознавства, визначив систему міжнародної комунікації української науки і культури, їх репрезентації на світовому рівні. Визначальними і пророчими словами щодо ролі українознавства, місця України серед демократичних держав привернув увагу учасників Конгресу Олесь Гончар у доповіді на пленарному засіданні: "Роки сталінщини та й роки пізніші — це вони виформували генотип руйначи, губителя культури, насаджувача порядків нечуваної жорстокості. Щодо українознавства, то ця сфера завжди сприймалася як щось особливо підозріле і небезпечне.

Після всіх пережитих жахів як не назвати дивом ХХ віку оце українське, майже несподіване відродження, коли нація, на котрій уже дехто ладен був би поставити хрест, усе ж віднаходить у собі сили пробудитись, постати до життя, явити світові феномен своєї незнищенності.

Сучасна відроджувана Україна дедалі ясніш усвідомлює свою приналежність до Європи, до західної культури, щоправда, не завжди вона там зустрічає відкличність і розуміння своїх проблем. Та сподіваємося, що Україні, рано чи пізно, а таки бути в Європейському домі, в колі європейських демократій!"¹

На першому Конгресі МАУ з доповідями виступили широко знані у світі вчені – представники української діаспори Омелян Пріцак "Що таке історія України?", Ігор Шевченко "Завваги до теми "Україна між Сходом і Заходом", Юрій Шевельов "У довгій черзі: проблеми реабілітації", Григорій Грабович "Питання кризи і перелому в самоусвідомленні української літератури", Ярослав Розумний "Москалева криниця" примруженим оком" та ін. Українська громадськість з широю прихильністю, як рідних синів зустріла посланців нашої діаспори, це до них і до всіх наших побратимів в Європі й за океаном були звернені слова із згаданої вже доповіді Олеся Гончара: "Ми віддаємо належне українській діаспорі, її історичним заслугам. Адже в часи лихі, в часи нашестя на нашу культуру, мову, діаспора десь у дальніх далечах створювала українознавчі наукові центри, видавала енциклопедії, рятувала від забуття твори наших письменників та вчених, докладала зусиль, щоб зберегти й відкривати світові духовні скарби нашого народу. І за це вам, людям, прибулим з Європи, Канади, Америки й Австралії, від України буде вдячність і довічна шана"². Новим президентом МАУ на Конгресі в Києві було обрано професора Українського наукового інституту Гарвардського університету Григорія Грабовича.

Не слід, однак, думати, що україністика є предметом уваги лише вчених українського походження. Це не так. На Конгресі виступали з доповідями та повідомленнями вчені Болгарії, Німеччини, Польщі, Росії, Угорщини, Словаччини, Чехії та ін. Назвемо для прикладу дослідників-україністів з Італії, країни, у якій було покладено початок МАУ, це – Рікардо Піккіо з доповіддю "Від Лаллі до Котляревського", Емануела Згамбаті з доповіддю "Діяльність українців у Римі в сімнадцятому та вісімнадцятому століттях". Отже, україністика постає вже міжнародною дисципліною, це, зокрема, красномовно засвідчив другий, Львівський конгрес, до речі, вже не Конгрес МАУ, а Конгрес українців, тобто, не тільки членів МАУ, а ширшого кола вчених-україністів.

Другий Конгрес українців спершу планувалося провести у США на базі Українського наукового інституту Гарвардського університету, але згодом це рішення було змінено. По-перше, з'ясувалося, що проведення такого форуму за межами України зовсім не просте, як здавалося, в тому числі і з огляду на матеріальні видатки. А по-друге, досвід проведення першого Конгресу показав, що всі аспекти науки про Україну можна об'єктивно, відкрито і на високому науковому рівні дискутувати й вирішувати в Україні. І зрештою було прийнято рішення, що всі наступні конгреси українців проходять в Україні по чергову в різних наукових центрах. Другим після Києва прийняв українців світу древній Львів. Конгрес проходив 22–28 серпня 1993 року, його програма охоплювала цілу низку гуманітарних дисциплін, метою організаторів Конгресу було підсумування досягнень українознавчих досліджень за час після Київського конгресу і накреслити перспективи дальшої діяльності українців світу. Порівняно з попереднім Львівський конгрес був більш діловим, спрямованим на вирішення конкретних проблем українознавства з урахуванням усього набутого світового досвіду. В роботі Конгресу взяло участь понад 600 вчених-україністів, в тому числі 263 учасники з інших країн (США, Польща, Канада, Росія, Німеччина, Австрія, Словаччина, Великобританія, Чехія, Угорщина, Литва, Білорусія, Австралія, Молдова, Болгарія, Італія, Франція, Японія, Китай, Бельгія, Швейцарія, Ізраїль).

Роботу Конгресу було організовано таким чином, щоб надати можливість його учасникам розглянути й обговорити дискусійну, актуальну проблематику, з новим баченням, з новими аналітичними підходами, але позбавлених водночас набридлих ідеологічних стереотипів. Це було щось нове, продиктоване новими умовами в незалежній Україні.

На відкритті Конгресу вступне слово “Формування духовних і світоглядних основ нації” виголосив Микола Жулинський, з доповідями виступили Григорій Грабович – “Інтелектуальний контекст українознавства”, Богдан Гаврилишин – “Сучасна Україна: проблеми і перспективи”, Іван Дзюба – “Проблеми створення концепції української культури”. На наступних трьох пленарних засіданнях було заслухано доповіді Ярослава Ісаєвича “Українознавчі студії в тоталітарному і посттоталітарному суспільстві”, Ліни Костенко “Чорнобиль в дозах історичної свідомості”, Ігоря Юхновського “Шляхи зміцнення української державності”, Романа Шпорлюка “Періодизація української історії ХІХ ст.”, Іржі Марвана “Українська мова в контексті завдань духовної екології”, Петра Толочка “Археологія і український етногенез”. Окреслені проблеми викликали по-жвавлений інтерес учасників Конгресу, подальше обговорення стану і перспектив українознавчих досліджень засвідчило це. Сформована за тематично-проблемним принципом програма була побудована таким чином, щоб кожне засідання обмежувалось заслуховуванням лише кількох доповідей і була можливість для дискусій, конкретики в науковому з’ясуванні істини.

Тематика засідань у різних проблемних групах хронологічно охоплювала обширні історичні рамки. Історична проблематика, наприклад, сягала періоду давньої історії України (княжа доба), відтак середньовічної і козацької доби, ранньоновітнього і новітнього періодів. Увагу вчених привернули теоретичні і методологічні аспекти гуманітарних наук, історіографії та діяльності істориків, стан і завдання українознавчих дисциплін, джерелознавство. Не залишились поза увагою проблеми перекладу історичної літератури, політична та економічна думка, дослідження творчості Михайла Драгоманова – письменника, політика, історика (за участю літературознавців, істориків, політологів). У галузі літературознавства було розглянуто такі проблеми: “Українська література середньої доби: тенденції розвитку”, “Поетика бароко та питання розвитку літератури, її різних жанрів ХІХ і ХХ ст.”, “Загальні теоретичні проблеми літературознавства”, питання модернізму, окремі тематичні засідання було присвячено творчості Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Івана Франка. Розглядалися також проблеми літературного канону.

У різних тематично-проблемних групах мовознавчих засідань обговорювались питання історії мови і пам’яток письменства, діалектології, ономастики, сучасного стану української мови і правопису (в нас і за кордоном), лексикографії і термінології, а також проблем порівняльно-зіставного вивчення української мови, перекладознавства. Великий інтерес викликали проблемні доповіді відомих учених Олекси Горбача “Засади періодизації історії української літературної мови” та Юрія Шевельова “Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова? (З проблем східнослов’янської глотогонії)”. Обговорено також питання про словник української мови, про українсько-англійський та російсько-англійський словники.

Значну увагу учасників форуму привернули питання філософії, релігієзнавства, журналістики, тоталітаризму і посттоталітаризму, голоду й геноциду, а також українського державотворення в нових історичних умовах.

Невмирущій спадщині Кобзаря було присвячено круглий стіл “Шевченкознавство” (Ростислав Міщук. “Українська проза другої половини

XIX ст. і художньо-естетичний досвід Т. Шевченка”, Роксоляна Зорівчак, Джеймс Дінглі. “Найчільніші проблеми англомовної шевченкіани. Переклади. Бібліографія. Критика”, Ігор Кондратишин. “Лексика як чинник віршової інтонації в оригіналі та перекладі (на матеріалі поезій Т. Шевченка та їх перекладів).

Широко й розмаїто репрезентовано було на Конгресі народознавство, фольклористика з її глибокою народністю, проблемами, перспективами, мистецтвознавство, музикознавство, архітектура, урбаністика. Власне етнологія зайняла поважне місце у програмі Конгресу, оскільки питання етногенезу українців, походження назви “Україна”, національної ідентичності та складу населення окремих її частин, етнічної території і політичних кордонів України з відомих причин не досліджувались або досліджувались недостатньо. Тематичне засідання “Етнологія і національна політика” було присвячено розглядові питань традиційної культури в процесі формування української ментальності, української національної обрядовості, зокрема й таких тем, як українці на пограниччі або за межами своєї країни: традиційно-побутова культура українців Бессарабії, етнокультурні аспекти діалогу культур: серби в Україні та українці в Сербії, лемки в Польщі, національна політика Речі Посполитої щодо Лемківщини тощо.

Окремі засідання було присвячено культурним, історичним та політичним взаєминам України з Білоруссю, Литвою, Німеччиною, Росією, Польщею. Активну участь в обговоренні цих питань взяли науковці із зазначених країн Владас Бразюнас, Надія Непорожня, Станіслав Маковський, Чеслав Партач, Тетяна Кобржицька, В’ячеслав Рагойша та ін.

Актуальні і вкрай важливі питання розвитку українського музикознавства, його національного самовизначення, взаємодії нашої музичної культури з культурою світовою порушували у своїх доповідях на спеціальному засіданні Олександр Костюк (“Музикознавство як українознавча дисципліна”), Богдан Сюта (“Деякі проблеми українського музикознавства в умовах посттоталітарного суспільства”), Олександра Цалай-Якименко, Юрій Ясиновський (“Греко-візантійська гімнографія в контексті української культури XVI—XVIII ст.”), Тамара Булат (“Українська музична культура в Північній Америці”), Густав Цвенгрош (“Українська республіканська капела Олександра Кошиця як артистичний і політичний амбасадор УНР у Франції”). Після дискусії було схвалено пропозицію створити в системі музичних установ Львова сектор музикознавчої україністики, наголошено на необхідності фахового вивчення музичної культури в діаспорі, використання кращих здобутків світової музичної культури, видання перекладних праць з історії і теорії світової музики.

Після завершення другого Міжнародного конгресу україністів відбулося засідання Комітету МАУ, на якому було підведено підсумки роботи Конгресу, прийнято до складу МАУ нові національні асоціації україністів, проведено вибори бюро МАУ, президента і віце-президентів. Новим президентом МАУ було обрано академіка НАН України Ярослава Ісаєвича. Основним змістом роботи МАУ на найближчі роки визначено підготовку до третього Міжнародного конгресу україністів і поліпшення взаємної інформації національних асоціацій про наукові публікації, проекти, форуми, для цієї мети видавати науково-інформаційний бюлетень “Українознавство”. Прийнято рішення про проведення наступного Конгресу в Харкові.

Третій Міжнародний конгрес україністів відкрився 26 серпня 1996 року у приміщенні Державного академічного театру опери та балету ім. М. В. Лисенка, у його роботі взяли участь 450 науковців із 24 країн світу. Учасників форуму тепло привітав Президент України Леонід Кучма. Він підкреслив, що Конгрес “є яскравою подією у науковому житті нашої держави..., українознавство із суто національної наукової проблеми стало

визнаною міжнародною науковою дисципліною. Велику і корисну для України справу робить Міжнародна асоціація українців, до складу якої входять національні асоціації українознавців та українознавчі товариства з багатьох країн. Переконали, що Конгрес суттєво збільшить її науковий здобуток, сприятиме її подальшому розвитку”³. Від імені уряду України з вітальним словом виступив віце-прем’єр академік НАН України Іван Курас. Він зазначив у своєму виступі, що створення Міжнародної асоціації українців стало важливим етапом інтегрування української науки з світовою, подолання розподілу українознавства на вітчизняне та іноземне.

На Конгресі означились як здобутки, так і проблеми стрімкого розвитку в Україні та за її межами українознавчих студій, окреслились часом складні і неоднозначні процеси і зміни у соціальному, громадсько-політичному, науковому і мистецькому житті країни в її поступі до кардинальної зміни способу буття. Конгрес проходив у дружній, творчій атмосфері і при великій зацікавленості громадськості Харкова. Національно-патріотичне піднесення тих днів було цілком зрозуміле, Конгрес відбувався під час святкування 5-ї річниці незалежності України. Після прийняття нової Конституції Україна посіла гідне місце серед інших держав як суверенна, демократична, визнана світовою спільнотою.

Цілком закономірно, що відповідний настрій панував у творчій атмосфері Конгресу, як на відкритті, де виступили відомі державні, громадські діячі, вчені (Ярослав Ісаєвич, Іван Курас, Василь Кремінь, Олег Дьомін, Петро Толочко, Володимир Семиноженко, Іван Драч), на пленарних засіданнях, так і впродовж усіх робочих днів. Концептуальні засади україністики на новому етапі українського державотворення виклали доповідачі на першому пленарному засіданні: Ярослав Ісаєвич (“Міжнародна асоціація українців між Другим і Третім конгресами українців”), професор Токійського університету Казуо Накаї (“Поява “Нової Східної Європи” та “Нової політики стримування”. Геополітичне становище України”), Микола Жулинський (“Національна культура в умовах формування нової суспільної солідарності України”), Василь Тацій (“Нова Конституція України та актуальні проблеми розбудови правової держави”), професор з Німеччини Андреас Капеллер (“Теоретичні проблеми формування націй у Східній Європі”), Володимир Євтух (“Концепція державної етнополітики України”), професор Гарвардського університету Григорій Грабович (“Критичне самоусвідомлення в українській думці ХІХ ст.: Шевченко, Куліш, Драгоманов”). Ці доповіді стали мов би камертоном чи гарним заспівом для розгортання обговорення актуальної українознавчої проблематики, для дискусій з цих питань. Залишила приємне враження навіть на тлі високого наукового рівня Конгресу поінформованість, ерудиція і професійна зацікавленість щодо наших проблем іноземних українців. Як висловився один з учасників Конгресу: “Парадоксально, але, слухаючи цю доповідь (ідеться про доповідь Казуо Накаї – авт.), доходиш висновку, що нашу історичну долю й перспективу краще бачать здалеку, аніж ми самі, зашорені минулими догмами і сьогоdnішніми негараздами. І більше того, здається, що ті “чужинці з доброю душею” ближче приймають до душі цінності української історії і культури, бо звідки ж у них такий потяг до нашої історії і культури?”⁴

На тематичних засіданнях упродовж двох днів відбувалося обговорення актуальних проблем історії України, філософії, літературознавства, мовознавства, політології, міжнародних взаємин, діаспори. Важливе місце при обговоренні питань культурології та мистецтвознавства зайняв аналіз можливостей новітніх методологічних підходів, нових фактологічних даних. Низку доповідей було присвячено питанням української художньої культури нового й новітнього часу в міжнародному контексті, до науково-

го аналізу залучалися нові мистецькі явища, творчість незаних раніше в Україні або призабутих митців.

Пильну увагу учасників Конгресу привернули питання етнології, фольклористики, народного мистецтва; серед доповідачів було чимало дослідників з інших країн: Богдан Медвідський (Канада) – “Українська дума як фольклорний жанр”, Магдалена Ласло-Куцюк (Румунія) – “Михайло Лучкай про етногенез народів Східної Європи”, Йонас Трінкунас (Литва) – “Балто-слов’янські фольклорні паралелі”, Лариса Фіалкова (Ізраїль) – “На перехресті культур. Нотатки до вивчення українсько-єврейської фольклорної спадщини” та ін. В пошуках істини і відповідної аргументації, полемічно проходила дискусія етнографів і етномистецтвознавців на круглих столах “Проблеми типології історико-етнографічних регіонів України” і “Народна культура: проблеми вивчення, збереження й охорони”, на засіданнях секції “Давня етноісторія України”. У доповіді Володимира Гончаренка “Етнічні засади держави Київської Русі” на основі нових аналітичних даних переглянуто традиційну концепцію “колицьки трьох народів”, це було неоднозначно сприйнято учасниками секції “Історія та теорія держави і права”, однак опоненти не мали переконливих аргументів для заперечення міркувань доповідача про те, що російський народ формувався за часовими рамками епохи Київської Русі і що не було ніякого переселення київських русичів на московські землі.

Виважену, науково-обґрунтовану доповідь “Політичне русинство – українська проблема” виголосив Олекса Мишанич.

Іван Цехмістр у доповіді “Поняття “український народ” як державотворчий чинник в соціо-культурній і правовій сфері” розглядає розвиток концепції українського народу як політичної та етнічної спільноти, маючи на увазі, що етнічний аспект є визначальним у формуванні української культури. Національно свідомою особистістю, а також теоретичні питання українського гуманізму стали предметом обговорення учасників круглого столу “Виховання особистості – гуманістична традиція української освіти”. Водночас було висловлено занепокоєність кризовими явищами в українській науці та освіті.

Доповіді, повідомлення, дискусії ствердили справедливість висловлених у вступній доповіді на відкритті Конгресу слів президента МАУ Ярослава Ісаєвича: “Дискусія на Конгресі має послужити висвітленню складних питань історії, філософії, філології, культурології, правознавства та інших дисциплін. Україна і світ потребують об’єктивних глибоких знань про спадщину українського народу, про сучасну ситуацію України і її перспективи”⁵.

Після завершення роботи Конгресу відбулося організаційне засідання Міжнародного комітету українців, Ярослава Ісаєвича було обрано президентом МАУ на новий строк, прийнято рішення з видавничих, науково-організаційних питань, координації діяльності національних асоціацій тощо.

Глибокий аналіз розвитку різних галузей української науки, українознавства в цілому засвідчив, що українознавство є вагомим чинником розбудови української державності, відродження національної самосвідомості. Відродженню національного духу, формуванню політичної, ідеологічної, культурно-освітньої доктрини державотворення мають служити і видання Конгресу, дев’ять більших чи менших книг – доповідей і повідомлень з найактуальніших українознавчих проблем суспільних і гуманітарних наук.

Історичній науці присвячено два томи, в яких опубліковано тексти доповідей і повідомлень українців з України, Білорусі, Болгарії, Ізраїлю, Італії, Канади, Німеччини, Польщі, Росії, США, Угорщини. Простежено двотисячолітню етнічну історію України, еволюцію держави під назвою

Русь до держави з назвою Україна (Денис Козак, Петро Толочко), розглянуто одну з яскравих сторінок історії України – тему українського козацтва (Аркадій Козловський, Юрій Мицик, Ганна Швидько, Віктор Брехуненко), проблеми формування національної свідомості українського народу (Олександр Реєнт), розвитку та вивчення української національної школи у період становлення незалежності України (Віктор Даниленко, Анатолій Слюсаренко), забезпечення школи підручниками з історії України, які відповідали б історичній правді, а не ідеологічним міфам (Федір Турченко). Серед широкого спектру питань з історії України, які порушувались на Конгресі, йшлося про цікаве і маловідоме в діяльності українських археологів Вадима Щербаківського, Левка Чикаленка, Івана Борковського в еміграції (Лариса Крушельницька), про українську періодику XIX–XX ст. (Мирослав Романюк, Олександра Стасюк, Іван Крупський, Омелян Вішка з Польщі, Олександр Сидоренко та ін.). Питання релігії розглядалися в доповідях Івана-Павла Химки (Канада) “Греко-католицька церква в Галичині в 1772–1918 рр.”, Олесі Старовойт “Релігійне вільнодумство як соціокультурний феномен культурно-національного руху в Україні кінця XVI – початку XVII ст.”, Богдана Боцюрківа (Канада) “Саморозпуск” української греко-католицької церкви в 1946 році. У світлі розсекречених архівних документів”, у повідомленнях Наталії Кочан, Ореста Красівського, Арсена Зінченка, Віктора Войналовича.

Україна в роки радянського тоталітаризму – ця трагічна сторінка в історії українського народу всебічно розглянута у доповідях Станіслава Кульчицького, Романа Ляха, Олександри Веселової, Сергія Білоконя, Бориса Крачковського та ін. Відродженню України в посттоталітарні роки і входженню її у світове співтовариство присвячено доповідь Василя Даниленка “Українська наука і зарубіжний світ”. Красномовне свідчення цьому – публікації понад двадцяти зарубіжних авторів в томах з питань історії⁶.

Актуальність доповідей і повідомлень, опублікованих на сторінках збірника “Правознавство”⁷, зумовлена тим, що III Міжнародний Конгрес українців відбувся у вікопомному для українського народу році, коли було прийнято нову Конституцію України. Відкриває книжку доповідь В. Я. Тація і Ю. М. Тодики “Нова Конституція України і питання розвитку конституційного процесу”. Прийняття Конституції, зазначають автори, засвідчило непродуктивність і вразливість конфронтаційної політики і натомість продемонструвало можливість досягнення політичних результатів лише шляхом переговорних процесів, взаємних поступок, узгоджень різних точок зору. І набутий досвід на конституційній основі, на фундаменті політико-правових засад Конституції дає можливість завершити побудову громадянського суспільства, правової, демократичної, соціальної держави. Ця теза знайшла свій розвиток у доповідях Л. В. Петрової “Методологія правознавства: філософський дискурс”, Л. М. Герасіної “Сучасні ідеологічні системи: політико-правові цінності та їх застосування”, Н. П. Осипової “Особливості правової соціалізації особи в умовах переходу до ринкової економіки” та ін.

Том “Філософія. Історія культури. Освіта”⁸ складається з шести розділів: “Філософія”, “Теорія культури”, “Українське мистецтво: періодизація, загальнокультурний контекст”, “Культура доби середньовіччя та ранньомодернового часу”, “Сучасне українське мистецтво і його міжнародний контекст”, “Освіта”.

У доповідях та повідомленнях першого розділу розглядається широке коло питань розвитку української філософії, духовної культури, національної ідеї. У доповіді Вілена Горського “Історико-філософське українознавство: роздуми з приводу сучасного стану” відзначається зросла активність дослідників історії української філософії, розширення кола імен

видатних діячів української культури, переосмислення здобутку тих діячів культури і мистецтва, ментальність і творчість котрих формувалася під впливом марксистсько-ленінської методології. На думку автора, історико-філософські студії в Україні ще не позбавлені рис провінціалізму, почуття меншовартості, а подекуди й ненаукових підходів до визначення національного характеру й особливостей української філософії. Ігор Бичко у доповіді “Онтологія української духовності” наголошує, що однією з головних визначеностей людини (людських спільнот), її соціальності є етнонаціональна визначеність, яка формується разом з формуванням людини. У доповіді Бориса Головка “Українська антропологічна думка” наголошується, що проблема людини завжди була неодмінним складником української філософії, нині проблема людини, її існування у світі має першочергове значення. Різноманітним аспектам філософської думки, естетики присвячено доповіді Олени Новельської-Гордєєвої “Самовизначення як філософська проблема”, Володимира Литвинова “Уявлення про людину ранніх українських гуманістів”, Романа Цяпало (США) “Ключові платонічні та неоплатонічні елементи у філософській думці Григорія Сковороди”, Андрія Окари (Росія) “Паїсій Величковський та Григорій Сковорода у контексті духовної культури XVIII ст.”, Віктора Цехмістра “Філософія і патріотизм”, Павла Михеда “Народна сміхова культура України і мовне відродження кінця XVIII – початку XIX ст.”.

Автори наступного розділу – “Історія культури” розглядають культурологічні проблеми як важливий напрямок сучасної україністики. У доповідях Івана Лисого “Українці: амбівалентність менталітету і дуальність культури”, Стефанії Андрусів “Психоаналіз: тотальна присутність у культурі XX ст. Український варіант”, Надії Попової і Миколи Фурси “Національна ментальність: психо-етнокультурний аспект”, Тетяни Біленко “Слово, мова, розуміння (до діалектики загальнолюдського та національного)” розглядаються питання розвитку української культури на різних історичних етапах, ментальність українців, їхня схильність водночас до романтичної мрійливості і практичності, вага слова в національній культурі, стан сучасного українського мистецтва в міжнародному контексті, діяльність українських митців і дослідників мистецтва за кордоном, яка засвідчує широкоплинність української культури. Доповіді Ростислава Пилипчука “Театр у контексті першого українського національно-культурного відродження (кінець XVI – поч. XVII ст.)”, Лідії Корній “Національна специфіка давньоукраїнської церковної монодії (до постановки проблеми)”, Стефана Козака “Христологічно-есхатологічний вимір в історіософії кирило-мефодіївців”, Тамари Булат (США) “Силуети чи постаті? (Проблеми вивчення діяльності українських музик зарубіжжя)”, Лариси Залеської Онишкевич (США) “Пошуки та інтерпретації Львівського театру ім. Леся Курбаса, або театру Володимира Кучинського”, Наталії Асєєвої “До історії українсько-австрійських мистецьких контактів у XIX – на поч. XX ст.” показують їх тематичне розмаїття, різножанровість, розкривають самотність української культури, специфіку її становлення, її місце у культурі світовій.

У доповідях останнього розділу – “Освіта” розглянуто актуальні питання формування національно свідомої особистості, теоретичні проблеми українського гуманізму, перспективи освітньої практики.

Збірник “Літературознавство”⁹ вміщує близько ста доповідей і повідомлень, серед авторів широко знані у світі дослідники і талановита молодь з України та з інших країн. Перший розділ – “Теорія та методологія літератури” складають доповіді Григорія Сивоконя про методологічне значення канону в самосвідомості літературознавства, Романа Гром’яка про основні чинники гетерогенічності українського літературного процесу XX ст., Віктора Коптілова (Франція) про ритміку і риму “Енеїди”

І. Котляревського, Івана Фізера (США) про “Історію української літератури” Дмитра Чижевського, Ніни Чамати про силабіку та силабо-тоніку в українській поезії першої половини ХІХ ст., Оксани Пахльовської (Італія) про специфіку прочитання української літератури “очима Заходу”.

У секції “Літературне бароко” з доповідями виступили Ростислав Радишевський, Євген Пшеничний, Микола Сулима, Микола Корпанюк, Геннадій Нога, Ярослав Мишанич. До розділу “Українська література ХІХ ст.” увійшли доповіді Валерії Смілянської про діалогічність як конструктивну основу поезії Тараса Шевченка, Віктора Радущького (Ізраїль) про “Псалми Давидові”, Роман Голод про натуралізм у творчій спадщині Івана Франка, Галина Корбич (Польща) про ставлення Івана Франка до нових літературних напрямів. ХХ ст. представлено у книжці доповідями Володимира Мельника “Модернізм української прози: генеза, розвиток, історичне значення”, Галини Кошарської (Австралія) “Нові поетичні обрії України”, Миколи Ільницького “Нью-Йоркська група поетів і національна літературна традиція”, Олі Гнатюк (Польща) “Поет-лауреат” і “проклятий поет” у сучасному українському літературному житті”, Тамари Гундорової “Український модерн: від культурної тотальності до культурної диференціації”, Наталі Шумило “Модернізм у художній інтерпретації традиціоналістів”. В розділі “Світовий контекст української літератури” доповідь Дмитра Наливайка про проблеми натуралізму в українській літературі, Наталі Колісниченко-Братунь про поезію Євгена Маланюка, Алени Моравкової (Чехія) про творчість Олега Ольжича, Ніни Гноевої “Мазепа в українській і світовій літературах”, Монії Чочоні (Італія) “Мазепа в романтичній літературі”, Ігоря Трача (Німеччина) “До розвитку сучасного літературного процесу на європейському континенті поза межами України (кінець 80-х – поч. 90-х рр.)”.

Не менш цікавий інший збірник¹⁰, в якому вміщено доповіді з літературознавства, бібліографії та інформатики. У першому розділі цього збірника під рубрикою “Теорія та історія літератури” подано 29 доповідей та повідомлень різних тематичних спрямувань. Тут і суто теоретичні праці (Анатолій Ткаченко “Літературна генеалогія: спроба структурування”, Олександра Черненко (Канада) “Причини появи постмодернізму, його основні риси й Україна”, Борис Іванюк “Метафора та сприйняття художнього твору”, Максим Тарнавський (Канада) “Повторення в творах Нечуя-Левицького”) і широкий шерег праць, присвячених дослідженню здобутків українського красного письменства. Розглядається як давньоукраїнська література (Наталя Поплавська “Філіація давньоруського літописання у “Хроніці з літописців стародавніх” Феодосія Софоновича”, Богдана Криса “Сад божественних пісень” Григорія Сковороди: між поетичною філософією і філософською лірикою”), так і твори сучасних авторів (Раїса Мовчан “Мотив відчуження особистості в творах Григора Тютюнника”, Надія Колошук “Про поезику роману В. Дрозда “Листя землі”, Ніла Зборовська “Найновіша українська проза в постмодерній ситуації”).

Творчості Тараса Шевченка присвячено дослідження Зенона Гузара (Канада) “П’ять останніх поезій Шевченка: до проблеми синтезу”, Олексія Чугуя “Шевченко як міфоруїнівник (До постановки проблеми)”. Шевченко відійшов у вічність, резюмує Гузар, з відчуттям причетності до світової цивілізації, та остання його думка, як і слово, звернені до України. В полі зору дослідників постаті й інших класиків української літератури (Івана Франка, Пантелеймона Куліша, Михайла Коцюбинського), неправильно інтерпретовані раніш літературні явища, мало досліджені питання, замовчувані імена. Підготовлені здебільшого на основі доступних тепер джерельних даних, побудовані на нових методологічних засадах дослідження засвідчили значний творчий потенціал українського літературознавства і стануть помітним внеском до його набутків.

Вирішенню загальнонаціональних питань розбудови української культури, таких її важливих складових, як книгодрукування, організація бібліографічної справи, забезпечення інформаційного пошуку присвячено доповіді з проблем бібліографії та інформатики: Анатолій Корнієнко, Валентина Патока (“Національна бібліографія: стан, перспективи”), В. Бабич, В. Загуменна (“Національна бібліографія як основа національної системи інформаційно-бібліографічних ресурсів України”), Валерія Шульгіна (“Здійснення інформаційного пошуку документів музичної україністики Національною бібліотекою України”), Шандор Фелдварі (Угорщина) “Стародруки кириличного шрифту в римо-католицьких бібліотеках Угорщини”, Юрій Добчанський (США) “Україніка в термінології Бібліотеки Конгресу: розвиток словника з українознавства”.

Непрості проблеми становлення незалежної України, її культури, мови хвилюють, ріднять, згуртовують усіх українських побратимів: західних, східних, в Україні і в діаспорі. Рівень культури цивілізованого суспільства характеризується насамперед станом національної мови, її розвитком і роллю у суспільній практиці. Тож не випадково, що сучасному станові української мови, її відродженню і функціонуванню, визначенню її місця серед інших мов світу було приділено пильну увагу учасників Конгресу – мовознавців, в тому числі багатьох зарубіжних дослідників української мови (з Болгарії, Бразилії, Австрії, Ізраїлю, Італії, Німеччини, Румунії, Словаччини, США, Угорщини). Це знайшло своє відображення в опублікованому томі мовознавчих студій¹¹. Одна з центральних тем – роль мови у сфері освіти: мова як важливий засіб виховання і розвитку школярів (Микола Вашуленко), проблеми викладання української мови у вузах (Любов Мацько), методологічні засади формування мовної особистості (Лариса Паламар). Розглядові походження і жанрів давньокиївської літературної мови присвячено розвідку Віталія Русанівського, а проблемі формування українського числівника – доповідь Юрія Шевельова (США). Обґрунтуванню непересічного значення української мови для світової славістики, можливостей її функціонування серед інших слов'янських мов присвячено доповідь Валерія Мокієнка (Росія). Значну увагу мовознавців приділено питанням діалектології (Павло Гриценко, Зиновій Бичко, Анатолій Сагаровський, Йосип Дзендзелівський, Микола Павлюк (Канада), Іван Робчук (Румунія), Микола Дуйчак (Словаччина), фразеології та наукової термінології (Анатолій Івченко, Людмила Даниленко, Юрій Прадід, Вольф Москович (Ізраїль), Тарас Кияк та ін.). Книжка засвідчує вагомість українського слова, розширення географічних обріїв його дослідження, розкриває жанрово-тематичне мовне багатство.

Доповіді, виголошені на секціях політології, етнології, соціології знайшли відображення у відповідному томі¹². Різним аспектам фольклорної, етнографічної спадщини українців, народного мистецтва, методологічним проблемам української етнології присвячено доповіді Всеволода Наулка, Наталії Кононенко (США), Богдана Медвідського (Канада), Валентина Фоменка, Володимира Горленка, Анатолія Пономарьова, Михайла Селівачова, Тетяни Кари-Васильєвої, Магдалени Ласло-Куцюк (Румунія), Лариси Фіалкової (Ізраїль), Йонаса Трінкунаса (Литва) та ін. Вагомі питання української культури розглядаються у доповідях Миколи Жулинського – “Національна культура в умовах формування нової суспільної солідарності України”, Сергія Грабовського – “Феномен малоросійства в українській культурі”, Степана Злупка – “Геополітично-історичні цикли в розвитку української культури та врахування їх досвіду в сучасному державотворенні”. Політична ситуація в Україні, консолідація української нації, різні форми суспільного життя – такий неповний спектр доповідей на політологічній секції: Лариса Нагорна – “Політична культура в Україні в контексті національної безпеки”, Олександр Отт (Німеччина) – “Деякі

проблеми внутрішнього політичного розвитку України”, Юрій Ковалів – “Націоцентризм – центральна проблема етноментальної свідомості в Україні”, Джеймс Мейс – “Соціально-генетична спадщина геноциду і тоталітаризму в Україні та шляхи її подолання” та ін. Історія зародження української діаспори, важливі аспекти її соціального стану, освіти, культури, життя українських громад в різних країнах світу розглядаються у доповідях розділу “Діаспора”. Низку доповідей присвячено питанням соціології, взаєминам України з іншими країнами світу.

26 серпня ц. р. україністи всіх континентів зберуться на свій черговий Конгрес в Одесі. Очікується, що в роботі Конгресу візьмуть участь україністи з різних куточків землі загальним числом понад 400 осіб, половина з них – гості з багатьох країн. Програмою Конгресу, в числі інших, передбачається обговорення доповідей з таких проблем: предмет і завдання українознавства, сучасна Україна (держава, громадянське суспільство, теоретичні проблеми збереження національної ідентичності), філософські проблеми, українське мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство, стародавнє минуле України, українське відродження XVI–XVII ст., українське національне відродження XIX – початку XX ст., Україна в добу радянського тоталітаризму, джерельна база українських студій, проблеми історії та культури Півдня України. Підготовлено до видання дев’ять томів доповідей та повідомлень учасників Конгресу.

Київ

- ¹ Гончар Олесь. Час для єдності // Вісник Міжнародної асоціації україністів. – 1991. – № 1. – С. 14.
- ² Там же. – С. 15–16.
- ³ Вісник Міжнародної асоціації україністів. – 1997. – № 1. – С. 4.
- ⁴ Пономарьов Анатолій. І заговорив світ українською // Віче. – 1997. – № 7(64). – С. 50.
- ⁵ Ісаєвич Ярослав. Міжнародна асоціація україністів між другим і третім конгресами // Вісник Міжнародної асоціації україністів. – 1997. – 1(10). – С. 18.
- ⁶ Див.: Історія. Ч. 1. (Відп. ред. Н. Яковенко. Ред. рада: О. Турій, Ф. Турченко, В. Ульяновський, Ю. Мицик, О. Купчинський). – Х., Око, 1996. – 258 с. Історія. Ч. II. (Відп. ред. Я. Ісаєвич. Упоряд. С. Кульчицький, В. Даниленко). – Х., Око, 1996. – 302 с.
- ⁷ Див.: Правознавство. (Відп. ред. В. Тасій, упоряд. М. Панов). – Х., Око, 1996. – 74 с.
- ⁸ Див.: Філософія. Історія культури. Освіта. (Упоряд. Б. Головка, Л. Довга). – Х., Око, 1996. – 408 с.
- ⁹ Див.: Літературознавство. (Відп. ред. О. Мишанич. – К.: Обереги, 1996. – 496 с.
- ¹⁰ Див.: Літературознавство. Бібліографія. Інформатика. (Упоряд. і відп. ред. Олекса Мишанич. – Х.: Око, 1996. – 200 с.
- ¹¹ Див.: Мовознавство. (Відп. ред. А. Івченко, О. Тараненко. (Упоряд. С. Вакуленко, О. Даниленко). – Х.: Око, 1996. – 344 с.).
- ¹² Див.: Політологія. Етнологія. Соціологія. (Відп. ред. О. Петровський, Ю. Шаповал (політологія), А. Пономарьов (етнологія). – Х.: Око, 1996. – 420 с.

КИЇВ

Бульвар Шевченка і каштани,
І дзвін трамваїв на путях,
І тіні мого півжиття
Стоять ще й досі і не тануть.

Ідуть ровесники-поети
Михайло Стельмах, Швець... І десь
Моя любов на площі йде
У комсомольському береті.

У гомоні буденнім, в сварці
Хтось ділиться добром і злом,
І друзі за одним столом
Мене пригадують при чарці.

Хтось, певно, плаче, хтось сміється,
Хтось родиться, а хтось вмира...
І в батька сивого – Дніпра
Непереможно серце б’ється.

Молитву рідна мати шепче
Тихенько, щоб ніхто не чув.
Від стогону її й плачу
Сивіє наддніпрянський вечір...

Оце і все, що час не виїв
І не здолала люта лють,
За що ненавиджу й люблю
Свій і не свій безсмертний Київ.

Михайло Ситник